

РЕЦЕНЗИЯ

от **проф. Анастас Георгиев Славчев**

за докторска дисертация на тема:

”Интерпретационни и ансамблови проблеми в квартетите на Паул Хиндемит и Оливие Месиен за кларинет, цигулка, виолончело и пиано в контекста на европейската камерна музика на XX век за този вид ансамбъл” на **Кристиян Диянов Калоянов**,

докторант към катедра „Камерна музика и съпровод“

при Инструменталния факултет

на Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров” –

София

Настоящият дисертационен труд е обсъден в катедра „Камерна музика и съпровод“ на заседание, проведено на 27.03.2019 г., и е насочен към публична защита. Членовете на катедрата единодушно отчитат богатата изпълнителска практика на докторанта като добра основа за направените анализи в дисертационния труд, както и правилните заключения в разсъжденията по темата. Приемат за верни изведените приноси моменти и считат, че настоящата докторска дисертация има реална практическа приложимост.

Кристиян Калоянов е утвърден български изпълнител с успешна концертна дейност у нас и в чужбина. Получава солидно музикално образование при изтъкнати педагози в НМА „Проф. Панчо Владигеров” - проф. Димитър Димитров, проф. Петко Радев, проф. Венцеслав Николов. През 2014 г. е зачислен в редовна докторантура към катедра „Камерна музика и съпровод“ при Инструменталния факултет на НМА „Проф. Панчо Владигеров” – София, с ръководител проф. Атанас Атанасов. Насочването към темата на настоящия дисертационен труд е свързано и с участието на Кристиян Калоянов в камерния ансамбъл "Силуети". Концертната и звукозаписна практика с този нетрадиционен състав е лабораторията, в която докторантът

проверява своите разсъждения и заключения по темата. Двата квартета от Месиен и Хиндемит, които се анализират, са многократно изпълнявани от "Силуети" на концертния подиум у нас и в чужбина, както и са били обект на обсъждане с видни български и чужди педагози. Ето защо изводите на докторанта са много конкретни, целесъобразни и ефективни за музикантите, които ще се докоснат до тази дисертация. При анализиране на формите, тембрите, звуковия баланс и др. проличава и умелото ръководство на научния ръководител проф. Атанас Атанасов - композитор, изпълнител и педагог с богата ерудиция и концертна практика.

Настоящият дисертационен труд на тема "Интерпретационни и ансамблови проблеми в квартетите на Паул Хиндемит и Оливие Месиен за кларинет, цигулка, виолончело и пиано в контекста на европейската камерна музика на XX век за този вид ансамбъл" е с общ обем 132 страници. Съдържа Увод, шест основни глави, Заключение, Приноси и 2 приложения. Библиографската справка включва 9 заглавия на кирилица, 9 - на латиница, като са използвани и документални филми, записи и сайтове.

В увода докторантът Кристиян Калоянов декларира желанието си да анализира художествената практика на нетипичен ансамбъл, какъвто е квартетът, включващ кларинет, цигулка, виолончело и пиано. Това си намерение той реализира чрез своите изследвания и анализи върху две ярки творби с висока художествена стойност: "Квартет за края на времето" от Оливие Месиен и Квартет от Паул Хиндемит. В своите разсъждения Кристиян Калоянов дава полезна информация за творческите виждания на редица изтъкнати педагози, с които е контактувал при изучаването на тези два квартета - проф. Сашко Гаврилов, проф. Петко Радев, проф. Венцеслав Николов, проф. Йоханес Майзел и др. Докторантът избира аналитичния метод на работа от

гледната точка на интерпретатор на творбите. Това позволява дисертационният труд да даде теоретична и практична основа, върху която всеки изпълнител може да изгради своята индивидуална интерпретация.

Първа глава представлява общ поглед върху музиката на ХХ век. Време, в което авторите търсят своя оригинален композиционен език чрез нови музикални техники и системи. Големите исторически достижения слагат своя отпечатък на изкуството във всичките му области. С появата на "Лунния Пиеро" от Шьонберг през 1912 г. се очертава една характерна тенденция за "Новата" музика - появата на нетрадиционни камерни ансамбли. Еспресионизмът създава ново светоусещане на поколения творци - Шьонберг, Веберн, Берг и др. "История на войника" от Стравински предвещава появата на неокласицизма в музиката, който съчетава новите музикални техники с по-старите музикални форми и жанрове. Ярки представители на това течение освен Стравински са Прокофиев, Рихард Щраус и др. Със създадените по това време квартети за кларинет, цигулка, виолончело и пиано, Месиен и Хиндемит оказват силно влияние на следващите поколения композитори. Творби за този нетрадиционен ансамбъл по-късно създават композиторите Тору Такемицу - Япония, Мати Нил - Холандия, Васил Казанджиев, Велислав Заимов и др.

В тази глава докторантът дава изчерпателна информация за световните премиери на квартетите, както и за тяхното изпълнение на концертните подиуми и осъществените записи в България.

Втора глава Кристиян Калоянов посвещава на Оливие Месиен и създаването на "Квартет за края на времето". Докторантът подробно разкрива личността на композитора като автор, теоретик, изпълнител и педагог (учител е и на изтъкнатия български музикант Йордан Дафов). С добре подбрани биографични данни за Месиен, Кристиян Калоянов

ни дава информация за интелектуалната среда, в която израства бъдещият композитор. Тя му вдъхва любов към различните изкуства - литература, театър, живопис. Той има възможността да се образова при блестящи педагози - Дюка, Дюпре, Еманюел. Очертавайки жизнения път на Месиен, докторантът детайлно ни информира за историята по създаването на "Квартет за края на времето" - за трудните обстоятелства, при които е писана музиката, за осъществената премиера на 15 януари 1941 г. в условия на военновременен лагер.

Изхождайки от основната идея в творческия път на Месиен, а именно "Обединение на вяра и изкуство", Кристиян Калоянов задълбочено анализира всички части на квартета, в които са използвани различни комбинации от музикални инструменти. Идеята на творбата се основава върху текст от библейското Откровение на Йоан (1-6 стих на 10 глава). Докторантът с основание разглежда решението на композитора да използва различни комбинации инструменти като важен елемент от драматургичното изграждане на творбата. Кристиян Калоянов препоръчва на изпълнителите да се запознаят внимателно с кратките словесни текстове към отделните части на произведението, които могат да бъдат ключ към вярната интерпретация. За повече яснота докторантът разглежда и композиционните техники, които Месиен прилага. Информация за тях той намира в неговите теоретични трудове. Особено внимание заслужават систематизираните от Месиен "ладове с ограничена транспозиция", както и увлечението му по "птичите песни". Кристиян Калоянов детайлно анализира тази ладова основа, сравнявайки теоретичните трудове на Римски - Корсаков, Яворски, Холопов, Николай Градев и др. "...Ладовете са важна и основна част в изграждането на музиката на Квартета не само по вертикал, но и по хоризонтал..." (стр. 18 от дисертационния труд). А

"птичите песни" са чудесна възможност за обогатяване въображението на музиканта.

В трета глава се разглеждат интерпретационните и ансамблови проблеми в "Квартет за края на времето" от Оливие Месиен. Подробно се анализират композиционните похвати, метроритмичните линии, хармонията, функцията на фона, взаимодействието между инструментите, баланса, ритъма и др. Кристиян Калоянов насочва вниманието към общия поглед на всички изпълнители в търсене на идеи и дълбочина в изпълняваната музика. Тази обща визия за творбата не трябва да ограничава самостоятелната роля и творческата свобода на всеки един от инструменталистите за одухотворяване на музикалния образ. Докторантът препоръчва силна концентрация при дългите музикални линии, с коректно спазване на динамиката и точната интонация. За разкриване на реалния музикален замисъл на композитора от значение е съблюдаване на вярното темпо и всички допълнителни указания от автора на творбата. Трябва да се обръща внимание на цветовете на различните акорди, като част от специфичния музикален език на Месиен.

Кристиян Калоянов задълбочено разглежда проблемите, свързани с баланса между отделните инструменти, като прави логични сравнения с творби от Бетовен, Барток, Стравински, Мийо и др. С подходящи примери анализира своеобразността на ритъма, при който добавената стойност разрушава метрума. Обръща внимание на разнообразните щрихи при отделните инструменти, създаващи възможност за различни интерпретационни гледни точки в даден момент. Отчита значението на тембровите нюанси, степенуването на динамиката, артикулацията и най-вече точната и вярна интонация, като резултат на всички горепосочени компоненти.

Четвърта глава е посветена на личността и творчеството на Паул Хиндемит. Разгледана е личността на композитора и средата, в която израства. Описани са неговото обучение във Франкфуртското висше училище за музика, богатата му изпълнителска практика като оркестрант и камерен изпълнител, както и първите му композиционни опити.

Кристиян Калоянов отдава голямо значение на фестивала в Донауешинген, който изиграва важна роля както в творческата биография на Хиндемит, така също за представянето и утвърждаването на редица нови произведения от Барток, Берг, Стравински, Шьонберг, Веберн, Мийо и др. Докторантът отчита ролята на Хиндемит като педагог и социалната му ангажираност за достигане на новата музика до младежката аудитория. Коментира развитието на композиционния стил на Хиндемит. Умело свързва житейските проблеми на автора с резултатите от неговото богато творчество. Докторантът дава подробна информация за създаването на Квартета за кларинет, цигулка, виолончело и пиано, за премиерното му изпълнение на 23 април 1939 г. в Ню Йорк от музиканти на Бостънския симфоничен оркестър.

В пета глава се анализират интерпретационните и ансамблови проблеми в горепосочения Квартет от Хиндемит, съобразно формообразуването и използваните композиционни похвати в отделните части. Отново искам да отбележа, че разсъжденията на Кристиян Калоянов са точни, верни, конкретни и убедителни, което се дължи на много доброто познаване на партитурата. Разчитайки нотния текст в първата част на Квартета, докторантът определя формата и насочва вниманието на изпълнителите към проблема за интонацията поради големия брой алтерации. Подчертава ролята на акцентите, които създават илюзията за игра с метрума, както и на динамиката като формообразуващ фактор. В анализа на втората част на Квартета

Калоянов като кларинетист дава подробни указания за начините на изпълнение на партията на кларинета - за дишането, встъпленията, щрихите, баланса на регистрите. Обръща внимание на бавното темпо, което създава известни проблеми при дишането, но е свързано с логиката на изграждането на музикалната форма. С богати нотни примери поставя въпроси, свързани с ансамблово-интонационни проблеми, създаването на общ кореспондиращ звук между партиите на струнните инструменти и пианото. Отбелязва, че коректното спазване на ритмичните фигури е в основата на игра, създаваща изключителна ефективност при музиката на Хиндемит.

Кристиян Калоянов анализира внимателно формата на третата част от Квартета, и по-специално кодата като обобщаващ елемент не само на съответната част, но и на цялото произведение. Подчертава, че яснота и яркост при изпълнението на Квартета може да се постигне само при добро разтълкуване на основните формообразуващи фактори за развитие на музиката. Докторантът проявява творчество, като предлага варианти за различен интерпретационен подход към тематичния материал. За целта използва идеи от интерпретацията на Квартета от различни педагогически и изпълнителски школи в Европа. С много подходящи и дозирани примери той детайлно и задълбочено разработва изпълнителските проблеми на всеки един инструменталист поотделно и в ансамбъл.

В шеста глава на дисертационния труд Кристиян Калоянов прави съпоставка между Квартетите на Месиен и Хиндемит. Търси общото между тях и го намира във влиянието на класическите форми, сложността при конструкцията на отделните части и това, че виртуозитетът не е самоцел, а е подчинен на музикалната идея на авторите. Коментира общия поглед на двамата композитори върху "старата" музика, разширеното им разбиране за тоналност на базата на

хроматиката, яркия им индивидуален стил. Извежда и разликите между тях, като се фокусира върху идеята за ритмичната свобода и многообразието от ярки цветове при Месиен и остинатната моторика на ритъма при Хиндемит. Докторантът подчертава, че водещо начало и при двамата композитори е хуманизмът. С творчеството си те допринасят съществено за развитието на музиката на XX век.

В заключението на дисертационния труд Кристиян Калоянов прави общ преглед на създадените в исторически план квартети за камерен ансамбъл от този вид. Обобщава направените изводи и дава съответните препоръки на базата на своя опит като изпълнител. Предлага и съответната литература в помощ на желаещите да се задълбочат в изследването и изпълнението на творбите.

Приемам за достоверни предложените приноси в докторската дисертация, като ги намирам за реални и практически насочени към обогатяване на българската музикална теория и практика. В представените две приложения се дава допълнителна информация и се обогатява картината на дисертационния труд. А с отчета за богатата си художественотворческа дейност и предложените за публикуване три научни статии по изследваната тематика, Кристиян Калоянов ни убеждава, че е изпълнил всички необходими изисквания за успешна защита на докторската си дисертация.

Като изхождам от качествата и реалните приноси на настоящия дисертационен труд, от високите художествени резултати в концертната дейност на докторанта, от високата оценка на катедра "Камерна музика и съпровод", предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователна и научна степен "доктор" на Кристиян Диянов Калоянов.

май 2019 г.

Проф. Анастас Славчев